

2.Гай-Нижник П. Життя та будні резиденції диктатора: палац гетьмана усєї України П.Скоропадського. *Наукові записки Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова*. Серія: Педагогічні та історичні науки: збірник наукових праць. Вип.114. Київ: Вид-во НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2013. С. 255–270.

3.Камбалова Я. М. Методичні аспекти формування знань про історичну особистість в учнів загальноосвітньої школи: на прикладі теми «Кирило-Мефодіївське товариство». *Історія в школі*. Київ: Вид-во НПУ ім. МП Драгоманова. 2016. С. 5-8.

4.Коляда І. А. Теоретико-методичні засади висвітлення ролі історичної особи на уроках з історії України у 9 класі при вивчення теми: «Російсько-французька війна 1812 р. і Україна (І. Котляревський – організатор козацьких полків у війні 1812 р.)». *Проблеми історії України ХІХ - початку ХХ ст.*: зб. наук. праць. Вип. 21. Київ, 2013. С. 301-310.

5.Папакін Г. В. Павло Скоропадський: патріот, державотворець, людина. Історико-архівні нариси. Київ, 2003. 282 с.

Ремех Тетяна,

кандидат педагогічних наук, старший дослідник,
завідувачка відділу суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна

Пишко Олена,

кандидат педагогічних наук,
завідувачка лабораторії
суспільно-гуманітарної освіти
Рівненського ОІППО
м. Рівне, Україна

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТА «ОСНОВИ ПРАВОЗНАВСТВА»

Програма «Основи правознавства» (9 клас), укладена в 2016 році на основі Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (2011 р.), була оновлена в 2022 році. Програмовою метою навчання основ правознавства «є надання учням / ученицям основ правових знань, виховання поваги до гідності людини, права, державотворчих і правотворчих традицій, любові до держави Україна, забезпечення умов для формування правової культури, правових орієнтирів і правомірної поведінки» [1].

Навчання учнів предмета «Основи правознавства» спрямоване на формування їхнього позитивного ставлення до права як провідного інституту нормативного регулювання суспільних відносин, найвищої цінності людської цивілізації, важливого інструменту досягнення людиною своїх цілей, засобу

захисту її законних інтересів і відновлення порушеної справедливості, підстави для застосування до правопорушників заходів державного примусу [2, с. 7].

З огляду на зазначене вище вчителі, які викладають цей предмет, мають взяти до уваги таке.

1. Програмовий зміст оновленої програми побудований на логіці від людини – через право – до держави. Відтак вивчення предмета учні мають розпочинати з таких основоположних понять як людська гідність, свобода, рівність, справедливість з акцентом на засадничі положення: людина – найвища соціальна цінність демократичного суспільства; право – інструмент справедливості.

2. Змін зазнали назви окремих розділів, а саме: Розділ 1 «Основи теорії права і держави» (назва у попередній редакції «Основи теорії держави і права»); Розділ 2 «Реалізація права» (назва у попередній редакції «Правовідносини. Правопорушення. Юридична відповідальність»); Розділ 5 «Правнича професія» (попередня назва «Юристи в нашому житті»).

3. У зміст розділів програми введено нові питання, серед яких такі: *Соціальні передумови права. Мораль і релігія. Фундаментальні засади права: гідність, свобода, рівність, справедливість. Людина як найвища соціальна цінність. Цінність права. Права дитини та їх захист. Правовий режим надзвичайного стану. Правовий режим воєнного стану. Призначення правника у сучасному демократичному суспільстві.*

Принагідно зауважимо, що ці та інші змістові одиниці не знайшли свого висвітлення в чинних підручниках з основ правознавства 2022 року, адже зміни в програму були внесені пізніше за схвалення підручників. Це покладає на вчителя завдання розроблення віковідповідних учням 9 класу матеріалів, що уможливають опанування ними новим програмовим змістом.

4. У програмі акцентовано на практичних заняттях як обов'язковому складнику навчання дев'ятикласників предмета. Розширено/оновлено тематику практичних занять. Їх перелік містить такі теми: «Соціальне призначення держави» (розділ 1); «Зобов'язання держави у сфері прав людини: повага, захист, забезпечення»; «Особливості додержання прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб в умовах правового режиму надзвичайного або воєнного стану» (розділ 3); «Неповнолітні як користувачі мережі Інтернет»; «Здійснення права неповнолітніх на результати інтелектуальної власності»; «Захист прав дитини від жорстокого поводження, експлуатації або інших форм насильства» (розділ 4); «Професійна етика правника» «Зустріч із представниками правничих професій, правозахисниками»; «Права та обов'язки неповнолітніх під час комунікації із представниками правоохоронного органу (розділ 5) [1]. Вчитель має право обирати з цього переліку ті теми, які актуальні й цікаві для учнів класу.

5. Провідними у навчанні учнів основ правознавства залишаються компетентнісний та діяльнісний підходи, що потребує:

визначення й формулювання очікуваних результатів, відповідних програмі, до кожного уроку, що включають опанування учнями правовими

знаннями, оволодіння предметними й міжпредметними вміннями, формулювання власного ставлення до правових явищ і процесів, власної поведінки та поведінки інших, яка має узгоджуватись із нормами права;

залучення учнів до активних та різноманітних видів і форм навчальної діяльності на уроці; вирішення учнями на уроках компетентісно орієнтованих завдань (до прикладу, вони широко представлені в усіх параграфах підручника «Основи правознавства» (2022 р) за авторства Ремех Т.О. і Пометун О.І. [3]), що дають змогу здобути досвід використання знань, застосування вмінь, формулювання ставлень у різних життєвих ситуаціях та акумулювати різні види навчальної діяльності (дослідницьку, творчу, аналітичну тощо).

При цьому слід зважати на низку чинників, які визначають особливості викладання предмета «Основи правознавства». До них передусім віднесемо: 1) результати активної нормотворчої діяльності органів державної влади, зміни, внесені до окремих законів [2, с. 9], що потребує врахування їх учителем при роботі учнів із правовими поняттями та фрагментами нормативно-правових актів; 2) динаміку суспільних відносин, притаманну українському суспільству; 3) плинність і певний консерватизм національного законодавства. Зауважимо також на особливостях онлайн навчання в умовах російсько-української війни, відсутності друкованих підручників з основ правознавства, затверджених у 2022 році, та на замалій, як на нашу думку, кількості навчальних годин – 35 (1 урок на тиждень).

Оновлення змісту предмета «Основи правознавства» та його специфіка потребують розв'язання низки питань, з-поміж яких: відбір і застосування форм, методів, технологій і засобів навчання, що мають оптимально вирішувати завдання компетентісно орієнтованого навчання учнів основ правознавства в умовах російсько-української війни та повоєнного розвитку України; застосування процедур формувального оцінювання навчальних досягнень учнів; готовність учителів до реалізації оновленого змісту предмета.

Література

1. Основи правознавства. 9 клас. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. Затверджено та надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 03.08.2022 № 698). <http://surl.li/ctvcd3>
2. Ремех Т. О. Методика навчання учнів 9-го класу основ правознавства : методичний посібник. К. : ТОВ «КОНВІ ПРИНТ», 2018. 96 с.
3. Ремех Т.О., Пометун О.І. Основи правознавства : підручник для 9 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : Літера ЛТД, 2022. 179 с. www.shkola.in.ua/2519-osnovy-pravoznavstva-9-klas-remekh-2022.html